

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN
HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103

Onder redactie van Prof. Dr K. SCHILDER, Kampen.

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr E. T. v. d. Born, Helpman (Gr.); Ir B. ter Brugge, Almelo; Dr K. J. Cremer, Kampen; Dr R. J. Dam, Kampen; Dr A. C. Drogendijk, Dordrecht; Dr D. van Dijk, Groningen; Dr K. Fernhout, Baarn; Drs D. J. Galle, Haarlem; Mevr. G. Gilhuis-Smitskamp, Ooster-Nijkerk; Dr J. H. Hagenbeek, Zwolle; Dr J. van Herken, Ermelo; A. Janse, Biggekerke; Dr P. Jasperse, Leiden; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr E. D. Kraan, Vlaardingen; A. Kuiper, Utrecht; Dr C. Lindeboom, Amsterdam; Dr J. v. d. Linden, Tzum; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Drs Joh. Luijkensaar Francken, Rotterdam; Mevr. J. M. Th. Luijkensaar Francken-Schreuder, Rotterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr A. Ringnalda, Ermelo; P. J. Risseuw, 's-Gravenhage; Dr J. C. Rullmann, Wassenaar; C. Rijnsdorp, Rotterdam; A. Schilder, 's-Gravenhage; Dr G. K. Schoep, 's-Gravenhage; Dr R. Schippers, Wansverd; Dr J. Smelik, 's-Gravenhage; Drs H. Smilde, Groningen; Dr H. Smitskamp, 's-Gravenhage; D. Stroo, Bussum; J. Strikwerda, Zeist; Prof. Dr C. van Til, Philadelphia, Pa.; Dr J. Thijs, Zwolle; Dr C. Veenhof, Harkstede; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr M. Vreugdenhil, Meliskerke; Dr F. de Vries, 's-Gravenhage; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr J. D. Wielenga, Franeker; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage; Jan Zwart, Zaandam.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan:
Prof. Dr K. SCHILDER, Vloedijk 101, Kampen.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.
Tel. No. 58 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f 2.50 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f 7.50 en voor Ned.-Indië f 6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. per regel. — Losse nummers f 0.15.

INHOUD: Hoofdartikel: Marcion, het evangelie van den vreemden god. II. — Uit de Schrift: Koningsrecht. (Fil. 2:8-9). — Kerkelijk Leven: „Moet dat nu zóó?" V. — Over de „Algemeene Genade". IV. De gang naar de house-party. — Even parkeerden: Korte Catechismus. — Het Boek v. d. Week: „In de Schaduwen van Morgen". II. — Geestelijke Adviezen: Christen en Openbaar M. O. — Ziekunde: De Philosophie bij het Creationisme, III. — Opv. en Ond. De Bijbel en de Openb. School. — Brief uit Amerika: Van „Arminiaansch-Geref." tot „Barthiaansch-Gereformerd". — Perschoouw. — Kerknieuws.

HOOFDARTIKEL

Marcion, het evangelie van den vreemden god.

II.

Zijn leven en invloed.

Wat is dat voor iemand geweest, die Marcion, die onoverwonnene, die nog voortleeft, en uit wiens gedachtenkring velen zich nog steeds voeden? Wat is dat voor iemand geweest, die in zijn dagen door duizenden en tienduizenden geplaatst werd naast Christus en Paulus: Paulus mag immers volgens hen zitten aan Christus' rechterhand, en Marcion aan Christus' linkerhand. Maar Polycarpus¹¹⁾ zegt tot hem, als Marcion hem vraagt, of hij bereid is zijn volgelingen als leden der kerk te erkennen, — „Ja, ik erken u, maar als den eerstgeborene van den Satan".

Wie is die man, die door zijn aanhangers hartstochtelijk bemind werd en onvoorwaardelijk werd geloofd¹²⁾, maar als Tertullianus hem gaat bestrijden, dan begint hij met een griezelige beschrijving van Pontus, hij de Zwarte Zee, waarin Marcions geboorteplaats lag: het klimaat is er verschrikkelijk, de levenswijze voorwereldlijk, de zoden allerdiest gezonken, de menschen verslinden daar de lijken van hun ouders, die zij met hun vee tegelijk slachten, en als ze niet zoo gestorven zijn, dat zij eetbaar zijn, dan heet het een vervloekte dood. „Nooit is er de dag helder, nooit is de zon mild, niets is daar warm dan de woestigheid". En zoo gaat het voort. „Maar in dat Pontus is niets zoo barbaarsch en droevig, dan dat Marcion daar geboren is."¹³⁾

Veel kunnen wij op deze vraag niet antwoorden, en bij dat niet vele is er nog heel wat, dat wij maar vermoeden, maar het is in ieder geval belangwekkend en het is voldoende om enigermate een beeld van zijn levensloop te verkrijgen.

Marcion dan werd omstreeks 85 na Chr. geboren in Sinope, de belangrijkste handelsstad aan den zuidelijken oever van de Zwarte Zee, in de provincie Pontus. In Pontus waren er reeds lang, als in geheel Klein-Azië, Jodengemeenten, en ook al vroeg is het Evangelie daar gebracht. Paulus kon bij zijn prediking overal aansluiten bij de Joodsche gemeenten en vond zoo ingang bij de Joden en de Grieken. Velen schijnen het Evangelie te hebben aanvaard, en al werden er ge-

urende de vervolging sommigen avallig, de gemeenten bleven bestaan.¹⁴⁾

In deze omgeving werd Marcion geboren: midden in een streek dus, waar de groote strijdvragen met belangstelling gevolgd werden; en van jongsaf aan zal hij wel met dit alles meegeleefd hebben, vooral, omdat wij met recht vermoeden kunnen, dat zijn vader de (een) bisschop van Sinope was.¹⁵⁾ Zoo moest zijn eigen vader hem excommuniceren, toen Marcion zijn afwijkende gevoelens begon te openbaren.¹⁶⁾ Marcion gaat dan naar Klein-Azië en wil daar zijn afwijkende gevoelens erkend zien door Polycarpus, die dat weigert met de woorden, die ik reeds aanhaalde: „Ja, ik erken u, maar als den eerstgeborene van Satan".

Hierna vertrekt hij naar Rome, en waar hij den band met de Christenheid ten uiterste wil bewaren, geeft hij zich op als lid van de kerk aldaar en geeft hij die gelegenheid haar zelfs een gift van 200.000 sestertien.¹⁷⁾ Vermoedelijk is dit geschied in het jaar 139. Pas in 144 komt er een conflict. Waarschijnlijk heeft Marcion in de tusschenliggende jaren zijn gevoelens verborgen en die jaren gebruikt voor ingespannen studie, zoodat hij wel in die jaren zijn hoofdwerk „Tegenstellingen" (Antithesen) heeft kunnen beëindigen en voorlooppig klaar is gekomen met zijn reiniging van den Bijbel, waarover wij later uitvoeriger zullen spreken.

Het conflict breekt uit door een godsdienstgesprek, dat Marcion had aangevraagd. Hij stelt daarbij in het middelpunt de woorden van onzen Heere Jezus in Lucas 6:43 — want het is geen goede boom, die kwade vrucht voortbrengt en geen kwade boom, die goede vrucht voortbrengt — en Lucas 5:36-39 — Niemand zet een lap van een nieuw kleed op een oud kleed; anders zoo scheurt ook dat nieuwe het oude en de lap van dat nieuwe komt met het oude niet overeen enz.; — hij meende n.l. dat de Heere Jezus in genoemde verzen sprak van de tegenstelling tusschen den jodengod en den waren God en van de tegenstelling tusschen het Oude en Nieuwe Testament. Na zijn excommunicatie, waarbij hij zijn 200.000 sestertien terugkrijgt, voert hij een sterke propaganda en reeds na 6 jaar heeft zijn ketterij volgens Justinus Martyr het geheele menschelijke geslacht besmet.

Helaas weten wij heel weinig van de jaren na 144. Met grond kunnen wij vermoeden, dat Marcion nog ongeveer 15 jaren na zijn breuk met de kerk te Rome heeft geleefd en hij dus op ongeveer 65-jarigen leeftijd is gestorven.¹⁸⁾

Maar, mocht Marcion zelf sterven, zijn invloed stierf niet. Integendeel, die invloed was geweldig

14) Aan deze en andere vervolgingen herinnert de bekende brief van Plinius, stadhouder in Pontus en Bithynië door keizer Trajanus. Hij constateert in den brief grooten groei van het Christendom en meent zelfs, dat de heidensche religie gevaar loopt, en vraagt, hoe hij handelen moet. Trajanus laat in zijn antwoord wel uitkomen, dat de Christenen strafwaardig zijn, maar verordent, dat de overheden hen niet systematisch mogen opzoeken, maar moeten wachten op ondertekende aanklachten.

15) Harnack vermoedt, — en in zijn „Neue Studien über Harnack" 1923, werkt hij dat verder uit — dat Marcions familie Joodsche proselieten zijn geweest en dat hij zoo den weg vond tot Christus. Marcions Jodenhaat wil hij o.a. hieruit verklaren.

16) Men heeft wel beweerd, dat Marcion geëxcommunicerd werd, omdat hij een meisje zou hebben verleid. Dit lijkt toch onjuist te zijn. Vermoedelijk heeft zijn vader bij de uitbanning uit de gemeente gezegd, dat Marcion een reine maagd had geschonden, n.l. de bruid van Christus.

Intusschen moet men reeds in Sinope oog gehad hebben voor de gevaarlijke gevoelens van Marcion. Men ging immers in die dagen niet licht tot uitbanning over, vooral als het alleen afwijkingen in de leer betrof.

17) Een reusachtige som voor die dagen: ± 26000 gulden. Sinds dien noemt men hem in Rome: den rijken zeeman uit Pontus.

18) Hierbij moet opgemerkt worden, dat ik hier gegeven heb de beschrijving van Marcions leven, zooals Harnack die beschrijft. (Marcion², pg. 21-30.) Seeberg (Lehrbuch der

groot. Dat komt vooreerst wel uit in het feit, dat het Marcion gelukt is, een tegenkerk te vormen tegenover de Christelijke kerk. Dat gelukte aan niemand anders, alleen aan hem. Zegt dat al niet heel veel? En het gevaarlijke daarbij was, dat zijn kerk zooveel geleet op de Christelijke kerk. Zij had dezelfde ambten, dezelfde sacramenten en wijze van sacramentsbediening¹⁹⁾, zij volgde denzelfden eeredienst²⁰⁾, zij had ook vele der niet-Schriftuurlijke gebruiken, die in de Christelijke kerk waren ingedrongen.

Licht-geloovige menschen werden dan ook steeds gewaarschuwd, dat, als zij verhuizen gingen, zij moesten vragen naar de echte kerk: hoe licht konden zij anders in de Marcionietische kerk geraken en daar blijven, meenende, dat het echte Evangelie daar werd verkondigd.

En dat komt ten tweede wel uit in 't feit, zooals ik reeds opmerkte in het eerste artikel, dat alle Christelijke schrijvers den strijd tegen Marcion hebben aangeboden.

En dat blijkt ten derde wel hieruit, dat de bekende schrijver tegen het Christendom, Celsus, Marcion net zoo „goed" bestudeerd heeft als de Heilige Schrift.

Maar het blijkt wel allermeest uit de geweldige uitbreiding, die zijn „kerk" heeft gekend. Ik noemde reeds de uitspraak van Justinus Martyr: die werd gedaan in 't jaar 150. Omstreeks 200 klaagt Tertullianus, dat Marcions ketterij de geheele wereld vervult: een tijdlang dreigt zij zelfs de kerk te overvleugelen. Pas in de 2e helft van de 3e eeuw neemt het gevaar af, en in het eind van de 3e eeuw kon men, wat althans het Westen betreft, het gevaar als overwonnen beschouwen.

In het Oosten duurde zijn invloed nog veel langer. Het oudste kerkopschrift bijv., dat men gevonden heeft, is dat van een Marcionietische kerk, gevonden in het dorp Lebaba, even ten Zuiden van Damascus en dateerend uit 318-319 na Chr. Het luidt:

„SYNAGOGE DER MARCIONIETEN VAN HET DORP LEBABA VAN DEN HEER EN ZALIGMAKER JESUS CHRISTUS DOOR DE ZORG VAN PAULUS DEN PRESBYTER IN HET JAAR 630".

(d.i. in de Seleucidische jaart. — 318-319 na Chr.)

Pas door de vervolgingen van Constantijn den Grooten nemen de Marcionieten in aantal af: maar toch in de 5e eeuw treft men ze nog overal aan. Zelfs in de 10e eeuw waarschuwt de Fihrist²¹⁾ nog tegen hen! Maar dan dreigt allang geen direct gevaar meer... de meesten zijn wel ondergegaan in het Manichaeïsme²²⁾, en in het Paulicianisme²³⁾.

Dogmengeschiede³, I, 312-321), geeft een geheel anderen levensloop. Volgens Seeberg zou Marcion in Rome nog als een overtuigd aanhanger der Christelijke leer zijn aangekomen. Hij zou daar echter een zekeren Cerdo hebben ontmoet, die als gnosticus een twee-godenleer aanhing. Door hem zou Marcion ten zeerste zijn beïnvloed en tot zijn afwijkende gevoelens zijn gekomen. Ook de ontmoeting met Polycarpus zou dan in Rome zijn geweest. De mogelijkheid, dat Seeberg gelijk heeft, is er zeker. Harnack wil immers liefst Marcion vrijspreeken van alle gnosticisme en stelt dan ook den invloed van Cerdo als zeer gering voor. Misschien dat hij ook hierdoor tot zijn visie als boven geteekend kwam.

19) Zoover ging die gelijkheid, dat zelfs de doop in de kerk van Marcion bediend, door de kerk te Rome erkend werd.

20) Natuurlijk zongen zij in de Marcionietische kerken geen psalmen. Of, zooals beweerd is, de Marcionieten de eerste Christenen waren, die gezangen zongen, doet hier niet ter zake. In ieder geval zongen zij ze uit minachting voor de Joodsche psalmen.

21) Arabisch werk uit 988 na Chr.

22) Aanhangers van Mani, die in het midden van de derde eeuw optrad en enkele Christelijke elementen vermengde met Perzische motieven.

23) Een secte, gesticht door een Syriër Constantijn (± 650), die, in afwijzing van de Roomsche kerk en met name van Petrus, in aansluiting aan Marcion, den invloed van Paulus wilde vernieuwen.

11) Bekend bisschop van Smyrna, leerling van Johannes, één der apostolische vaders.

12) Van hem is het bekende woord, waarmee hij de verhoening van den Heere Jezus afwees: „86 jaar heb ik Christus gediend en Hij heeft mij nooit kwaad gedaan, hoe zou ik dan mijn Koning en Helland vloeken?"

13) Justinus Martyr in zijn Apologie tot Antonius Pius 1, 58.

14) Tertullianus. Tegen Marcion I, 1 (vertaling Meyboom van Oud-Christelijke geschriften).

Zie ook: Plooy, Stemmen des Tijds, Marcion, 1922, II, 327.